

Ivan Halász

Národná univerzita pre verejnú službu v Budapešti

Slovenské snahy o získanie právnickej akadémie a koniec právnického vzdelávania v maďarskom jazyku na Slovensku po roku 1918¹

Slovensko bolo až do jesene roku 1918 integrálnou súčasťou Uhorského kráľovstva. Na rozdiel od Chorvátska však nikdy nedisponovalo územnou autonómiou a špecifické tradície Horhého Uhorska boli podstatne slabšie než v prípade Sedmohradska, ktoré malo v určitých obdobiach svojej histórie pomerne veľkú autonómiu. Integrálnou súčasťou Uhorska sa stalo vlastne až v roku 1867. Slovenské územie preto patrilo politicky, spoločensky a mentálne medzi intenzívne integrované súčasti vtedajšieho kráľovstva. Nakoľko medzi Maďarmi a Slovákmi neexistovali ani väčšie konfesijné rozdiely, väčšina Slovákov sa od celoštátne dominantných Maďarov líšila vlastne len svojim jazykom a kultúrou.

465

1. Krátka história právnického vzdelávania v Uhorsku

Prvá univerzita, na ktorej prebiehala aj výuka právnikov vznikla v Uhorsku v roku 1367. Univerzitu v Pátkostolí (Pécs) založil kráľ Ľudovít Veľký z dynastie Anjou. Táto univerzita však na rozdiel od pražskej a krakovskej univerzity neprežila koniec 14. storočia. Nasledovný pokus založiť vlastnú uhorskú univerzitu realizoval kráľ Žigmond Luxemburský v roku 1395 v Starom Budíne. Pokiaľ v prvom prípade je známy len jeden profesor práva, tu už pôsobilo viac právnikov. Avšak ani táto univerzita

¹ Štúdiá sa zrodila v rámci výskumného projektu NKFI-OTKA No. 134962. (A nemzetiség és etnicitás jogi operacionalizálása).

neprežila dlho a existovala len niekoľko rokov. Skutočne trvalú uhorskú univerzitu sa podarilo založiť až ostrihomskému arcibiskupovi a primasovi Péterovi Pázmányovi v roku 1635. Jej sídlom bola Trnava, ktorá sa nachádza na slovenskom etnickom území. Do tohto slobodného kráľovského mesta sa totiž presťahovalo sídlo arcibiskupa a primasa. Pôvodné katolícke centrum v Ostrihome (Esztergom) sa totiž dostalo pod vládu Osmanskej ríše. Univerzitu riadili jezuiti. Právnická fakulta sa tu sformovala až o niekoľko desaťročí neskôr – t. j. v roku 1667. Vtedy na nej prednášali štyria pedagógovia. Inak tu treba ešte spomenúť univerzitu v Kluži (Cluj-Napoca, resp. Kolozsvár), ktorá vznikla z iniciatívy sedmohradského kniežaťa a poľského kráľa Istvána Báthoryho v roku 1581. Túto inštitúciu, pozostávajúcu z troch fakúlt (teologická, filozofická a právnická) taktiež riadili jezuiti. Nemala však celouhorský dopad, lebo Sedmohradsko záviselo od sultána.²

466

Po vyhnaní Turkov a následnej konsolidácii pomerov sa trnavská univerzita v roku 1777 presťahovala do Budína, ktorý sa postupne stal centrom celoštátnych inštitúcií. Odtiaľ potom právnická fakulta prešla na druhú stranu Dunaja a odvtedy sa nachádza v Pešti (spomínané mestá sa však v roku 1873 zjednotili do Budapešti). Sťahovanie malo predovšetkým praktické príčiny a Pešť sa práve vtedy začala rýchlejšie rozvíjať. Inak panovník a jeho úrady si zachovávali veľký vplyv na výuku. Osobitne to platilo v časoch absolutizmu osvieteného panovníka Jozefa II. Miestodržiteľská rada kontrolovala učebné osnovy a materiály. Panovník aj v Uhorsku predpísal používanie viedenských učebníc – viedenská univerzita bola totiž najdôležitejšou vysokoškolskou inštitúciou v celej ríši.³

Na univerzite sa po dlhé stáročia vyučovalo po latinsky, hoci na prelome 18. a 19. storočia sa maďarský jazyk stal už povinným predmetom. Neskôr na právnickej fakulte začala prevládať nemčina, ktorú ovládali všetci pedagógovia, čo o maďarčine ešte nebolo možné povedať. Koniec-koncov minimálne do polovice 19. storočia aj Budín a Pešť boli jazykovo skôr nemeckými mestami. Podobná bola situácia aj v ostatných právnických vzdelávacích inštitúciách.⁴ Právnická fakulta univerzity založenej Péterom Pázmányom totiž nebola jediným miestom prípravy právnikov v Uhorsku. Okrem katolíckej univerzity právnické predmety tradične vyučovali aj na protestantských kolégiách, hoci samostatné právnické katedry na nich vznikli až koncom 18. storočia. Prvá takáto katedra vznikla v Blatnom

² Z. Nagy, *A magyar jogi oktatás történeti áttekintése a második világháborúig*, s. 2, <http://jesz.ajk.elte.hu/nagy14.html> (navštívené dňa: 10.01.2022).

³ *Ibidem*, s. 4–5.

⁴ *Ibidem*, s. 7–8.

Potoku (Sárospatak) v roku 1793.⁵ Protestanti, ktorí si síce mohli zachovať svoju náboženskú identitu, ale až do prijatia tolerančného patentu neboli v rovnoprávnej pozícii, sa takýmto spôsobom snažili vychovať si právnicku vzdelanú inteligenciu, ktorá by ich bola schopná brániť pred prípadnými útokmi katolíckej väčšiny a štátnej moci.⁶

Spomínané právnické katedry sa v prvej polovici 19. storočia na viacerých miestach postupne transformovali do právnických akadémii, ktoré popri teológiách a učiteľských ústavoch fungovali ako samostatné organizačné jednotky v rámci protestantských kolégií.⁷ Ešte predtým však vznikli tzv. kráľovské právnické akadémie, ktoré boli financované zo štátnych alebo poštátnených katolíckych zdrojov. Vyššie katolícke vzdelávanie v ríši mali pred svojím zrušením v roku 1773 v rukách jezuiti. Mária Terézia sa v tom čase pokúsila transformovať ich inštitúcie na školy vhodné pre prípravu štátnych úradníkov. Najprv nariadila zavedenie právnického vzdelávania viedenského typu na kolégium v sedmohradskom Kluži. Potom nasledovali ostatné bývalé katolícke ustanovizne. V Rábe (Győr) vznikla kráľovská akadémia už v roku 1776. Patent *Ratio Educationis* z roku 1777 stanovil ako sídlo uhorských kráľovských akadémii nasledovné mestá: Ráb, Košice, Trnava, Varadín (Oradea/Nagyvárad) a Záhreb. Predtým tu všade existovalo katolícke školstvo riadené jezuitským rádom, ktoré sa sformovalo väčšinou ešte v 17–18. storočí.⁸

Právnické akadémie stáli niekde na polceste medzi stredoškolským a vysokoškolským vzdelávaním. Prvoradým cieľom týchto inštitúcií bola výchova „užitočných občanov štátu“ takých dôležitých pre „službu kráľovi a vlasti.“ Ich študijný plán bol rozvrhnutý na štyri roky – prvé dva roky prebiehalo tzv. filozofické vzdelávanie a až po jeho ukončení sa začal dvojročný kurz právnického vzdelávania. Patent *Ratio Educationis II.* z roku 1806 však dĺžku štúdia na kráľovských právnických akadémiách určil v rozsahu troch rokov. Na univerzite sa právo učilo po štyri roky. Patent sa nevzťahoval na protestantské kolégiá. Právnické vzdelanie získané na univerzite, resp. na kráľovských a protestantských akadémiách sa však napriek rozdielnej predpísanej dobe štúdia po dlhé desaťročia považovalo na rovnocenné. Vždy ho však musela nasledovať dvojročná prax pri advokátovi alebo súde. Súčasníci túto prax označovali slovom *patvaria* alebo *jurateria*. Až potom bolo možné zložiť advokátsku skúšku.⁹

⁵ G. Schweitzer, *Vzdelávanie právnikov v Uhorsku (1777–1914)*, [v:] *Metamorfózy práva ve střední Evropě*, eds. H. Jermanová, Z. Masopust, Ústav státu a práva AV ČR, Praha–Plzeň 2008, s. 113.

⁶ S. Nagy, *A jogi oktatás és szervezete a debreceni református kollégiumban 1742–1914*, [v:] *Jogászképzés a magyar felsőoktatás rendszerében*, ed. K. Kovács, Budapest 1984, s. 155.

⁷ G. Schweitzer, *Vzdelávanie právnikov...*, s. 113.

⁸ Z. Nagy, *A magyar jogi oktatás...*, s. 7.

⁹ G. Schweitzer, *Vzdelávanie právnikov...*, s. 114–115.

Takto zdvojené právnické vzdelávanie však občas viedlo k diskusiám a reformným návrhom, ktoré súviseli aj s tým, že v období rakúsko-uhorského dualizmu výrazne vzrástli možnosti štúdia práva na univerzitnej úrovni. V roku 1868 v Záhrebe, ako hlavnom meste autonómneho Chorvátska vznikla druhá uhorská univerzita, ku ktorej sa v roku 1872 pridala aj nová univerzita v sedmohradskom Kluži. V roku 1874 sa začala celková reforma právnického vzdelávania, v rámci ktorej došlo k oddeleniu doktorátu z právnych vied od doktorátu zo štátovedy. Vláda sa síce nerozhodla radikálnejšie zakročiť voči právnickým akadémiám, ale jej politika začala postupne zvýhodňovať absolventov univerzitného vzdelávania. Nové zákony o advokácii a sudcovskej skúške vyžadovali totiž od adeptov na tieto povolania titul doktora právnych vied, ktorý bolo možné získať len na univerzite. Na právnických akadémiách sa však dal získať len doktorát zo štátovedy, ktorý neoprávňoval na kariéru v justícii, ale skôr len vo verejnej správe. Absolventi akadémií sa preto na konci štúdia zapisovali na univerzitné fakulty alebo si dodatočne robili právnický doktorát. Tento fakt oslaboval konkurenčné schopnosti kráľovských aj cirkevných právnických akadémií.¹⁰

468

Začiatkom 20. storočia sa začalo diskutovať o otvorení nových vedeckých univerzít, lebo už existujúce ustanovizne už nedokázali pokryť záujem. Uhorský snem v roku 1912 preto zákonom rozhodol o vzniku dvoch nových plnohodnotných univerzít – jedna, ktorá existuje dodnes, vznikla v Debrecíne (Debrecen), druhá v Bratislava (Prešporok). Kráľovská Univerzita sv. Alžbety síce v roku 1914 spustila výuku, ale koniec prvej svetovej vojny a starého Uhorska prežila len o niekoľko rokov.

2. Právnické vzdelávanie a slovenské národné hnutie v Uhorsku

Postavenie Slovákov v dualistickom Rakúsku-Uhorsku nebolo primerané ich početnosti, ani sídelnej štruktúre. Osobitne v posledných desaťročiach existencie starého Uhorska sa Slováci dostali pod silný maďarizačný tlak, ktorého hlavným cieľom bolo práve školstvo v slovenskom jazyku. Medzi predstaviteľmi slovenského národného hnutia v 19. storočí boli tradične okrem farárskej a učiteľskej inteligencie hojne zastúpení aj právnici, ktorí mali často zemiansky alebo meštiansky pôvod. Jedným z prvých národne orientovaných právníkov bol Štefan Marko Daxner, ktorý sa zúčast-

¹⁰ *Ibidem*, s. 116–117.

nil aj slovenského ozbrojeného povstania v rokoch 1848/1849, podobne ako jeho spolubojovník Ján Francisci. Daxner výrazne participoval aj na formulovaní politických a štátoprávných programových dokumentov slovenského národného hnutia. Z právnikov a aktívnych politikov neskoršieho obdobia je potrebné spomenúť ešte bratov Mudroňovcov (Michal a Pavol) a Miloša Štefanoviča. Právnické vzdelanie a advokátske skúšky mal urobené aj najväčší slovenský básnik tohto obdobia Pavol Országh Hviezdoslav, Svetozár Hurban Vajanský a realistický spisovateľ Janko Jesenský. Väčšina z nich začala svoje štúdiá na právnickej akadémii v rámci evanjelického kolégia v Prešove. Právnické doktoráty a advokátske skúšky potom viacerí z nich absolvovali v Pešti a Kluži.

Viaceré programové dokumenty slovenského národného hnutia sa venovali aj otázke vysokého školstva. V jej rámci vznikla aj myšlienka štátom financovanej právnickej akadémie v niektorom zo slovenských miest. V súvislosti s martinským memorande z roku 1861, ktoré požadovalo územnú autonómiu pre Hornouhorské slovenské okolie, sa ako možné sídlo takejto akadémie uvažovalo o Banskej Bystrici v srdci slovenských krajov.¹¹ Ešte predtým niektorí slovenskí národovci-právnicki uvažovali o tom, že by sa centrom vzdelávania právnikov v slovenskom jazyku mohla stať Bratislava s jej kráľovskou právnickou akadémiou. V desaťročí po potlačení uhorskej liberálnej revolúcie tu totiž pôsobilo niekoľko profesorov z Čiech a Moravy, ktorí občas svoje predmety odprednášali, resp. odskúšali aj v slovanskom jazyku – teda v češtine.¹² Po roku 1860 však začalo posilňovanie pozícií maďarčiny namiesto dovtedy dominantnej nemčiny a možnosti slovenčiny, resp. iného slovanského jazyka zanikli. Väčšina česko-moravských pedagógov, ktorá neovládala štátny jazyk, postupne odišla.

Inak v uhorskej justícii sa slovenčina vo veľmi obmedzenej forme po prvý raz dostala k slovu práve v spomínaných rokoch 1849 až 1861 a to hlavne vďaka angažovaniu sa mnohých slovenských národovcov na strane Habsburgovcov v revolučných rokoch.¹³ Národnostný zákon z roku 1868 síce úplne nevylučoval národnostné jazyky zo súdnej praxe, ich používanie bolo však čoraz viac limitované neskoršími reformami súdneho poriadku.

Pre Slovákov bolo veľmi zlé aj personálne obsadenie právnických povolání. Podľa štatistiky z roku 1910 sa spomedzi 2646 uhorských sudcov len jeden hlásil k slovenčine ako rodnému jazyku a dokonca aj medzi

¹¹ D. Vasiľová, *Prešovské kolégium Potiského dištriktu evanjelickej cirkvi a. v. (1850–1918)*, Prešov 2008, s. 380.

¹² S. Varga, *A Pozsonyi jogakadémia az abszolutizmus és a dualizmus korában (1850–1914)*, [v:] *Jogtörténeti tanulmányok*, vol. 2, Budapest 1974, s. 242.

¹³ V. Fajnor, *Práca slovenských právnikov pred prevratom a v prvom desaťročí republiky*, „Právny obzor“ 1928, č. 9, s. 704–705.

6743 advokátmi sa k slovenskému pôvodu prihlásilo len 92 osôb. Medzi 4364 advokátskymi koncipientmi boli len 43 deklarovaní Slováci. Medzi 300 kráľovskými notármi bol len jeden, ktorý sa považoval za Slováka.¹⁴ Pomer osôb slovenského pôvodu medzi právnikmi bol veľmi pravdepodobne podstatne vyšší, ale z kariérnych a spoločenských príčin sa k nemu v časoch pomaďarčovania uhorského verejného života viacerí právnici nehlásili.

3. Právnické vzdelávacie inštitúcie na území Slovenska v roku 1918 a ich poprevratový osud

470 V rokoch prvej svetovej vojny, ktoré zároveň znamenali aj posledné roky starého Uhorska v jeho multietnickej podobe, sa bolo možné na území súčasného Slovenska na právnickú dráhu pripraviť v rámci troch vzdelávacích ustanovizní a to na Právnickej fakulte Uhorskej kráľovskej univerzity sv. Alžbety v Bratislave, ďalej na kráľovskej právnickej akadémii v Košiciach a taktiež aj na právnickej akadémii patriacej k už spomínanému Prešovskému kolégiu. To patrilo medzi najprestížnejšie evanjelické vyššie školy v Uhorsku. Inak pred vznikom univerzity v Bratislave existovala kráľovská právnická akadémia, ktorá pôvodne vznikla v Trnave po odsťahovaní sa prvej univerzity do Budína v poslednej tretine 18. storočia.

Na všetkých troch školách prebiehala výuka v maďarčine. Najviac uvedomelých Slovákov-národovcov sa pravdepodobne pripravovalo na právnickú dráhu v Prešove. Tento fakt súvisel predovšetkým s evanjelickým charakterom tamojšieho kolégia a s vysokým počtom evanjelikov v slovenskom národnom hnutí. V Prešove aspoň po určitý čas študoval aj väčšina vyššie už spomínaných slovenských právnikov a politikov. Niektorí z nich sa neskôr angažovali pri vzniku prvej Československej republiky a hrali významnú úlohu v medzivojnovnej politike.

Prešov sa centrom evanjelickej vzdelanosti stal v Uhorsku postupne. Myšlienka vytvorenia konkurenčného školského centra pre katolícku Trnavu tu existovala už od druhej polovice 17. storočia. Hornouhorské stavy sa pre jeho podporu rozhodli v roku 1665. Pre tento nápad chceli hornouhorskí evanjelici získať aj podporu protestantského Švédska. Okrem iného aj to bolo cieľom delegácie, ktorá vyhľadala švédskeho kráľa Karla XII. Jej členom bol aj významný slovenský intelektuál a evanjelický super-

¹⁴ *Smutná štatistika*, „Právny obzor“ 1918, č. 4, s. 100–101.

intendent Daniel Krman mladší, ktorý po sebe zanechal dôležitý cestopis. Právo sa tu vyučovalo od roku 1815.¹⁵

Hoci tu teológiu, učiteľstvo a právo študovalo mnoho slovenských národovcov, pred zánikom v roku 1919 to Prešovské kolégium nezachránilo. Všetko napriek tomu, že spomedzi väčších miest na Slovensku práve Prešov mal slovenské, resp. slovanské (teda aj rusínsko-ukrajinské) etnické zázemie, hoci v samotnom meste v 19. storočí dominovala maďarská kultúra. Pravdepodobne tu dôležitú úlohu zohral fakt, že napriek študentským spomienkam koncom 19. storočia Prešov už nemal veľmi dobré meno v prostredí slovenskej inteligencie, ktorá potom zohrala dôležitú úlohu v procese vzniku prvej republiky. V poslednej tretine 19. storočia a začiatkom 20. storočia tu totiž prebehlo niekoľko výrazných tzv. protipanslavistických kampaní namierených proti národne uvedomelým slovenským študentom. Tieto sa vo viacerých prípadoch skončili prepustením slovenských študentov a občas aj ich spoločenským ostrakizovaním (bojkotom) zo strany väčšinových, teda maďarských študentov. O týchto udalostiach dokonca referovala aj nemecká evanjelická tlač.¹⁶

Druhú príčinu je pravdepodobne potrebné hľadať v tom, že nastupujúca (česko-)slovenská štátna moc si uvedomovala akú má slabú pozíciu na multietnickom a multikonfesionálnom východe Slovenska, kde silne prežívala idea uhorskej štátnosti. Preto nechcela pre posledne spomínanú ideu zachovať nijaké záchytné body. Prešov a jeho evanjelické kolégium by pravdepodobne ešte dlho slúžili ako bašta starej uhorskej identity a mentality. Podobná motivácia zohrala úlohu aj pri eliminovaní ostatných maďarských univerzitných a akademických centier na Slovensku.

Posledný dekan právnickej akadémie Károly Mikler si túto potenciálnu hrozbu uvedomil už na jeseň roku 1918. Už vtedy začal uvažovať a rokovať o presune právnickej akadémie do prevažne maďarského Miskovca (Miskolc), ktorý sa nachádzal bližšie k centru krajiny.¹⁷ Uvažovanie mu uľahčil okrem iného aj fakt, že z rozhodnutia šarišského podžupana sa v školách na území stolice pre nebezpečenstvo chrípkovej epidémie od októbra 1918 už nevyučovalo. Čoskoro sa začali aj sociálne a politické nepokoje spojené s koncom vojny, návratom vojakov a rozpadom dovtedajších štátnych štruktúr. V Prešove došlo k veľkým rabovačkám a nepokojom, ktoré potom brutálne potlačila armáda. Mnoho ľudí nakoniec popravi-
li. V meste potom prevzala moc demokratická Maďarská národná rada,

¹⁵ <http://www.gopresov.sk/zaujímavosti/pamiatky-v-meste/evanjelicke-kolegium/> (navštívené dňa: 10.01.2022).

¹⁶ D. Vasil'ová, *Prešovské kolégium...*, s. 222–237.

¹⁷ A. Durovics, *Eperjes – az evangélikus jogakadémia 1918/1919-es tanéve és Miskolcra költözése*, „Gerundium” 2019, roč. 10, č. 2, s. 84.

ktorej sa podriadilo aj kolégium. Československá armáda vstúpila do mesta až 28. decembra 1918.¹⁸

Hoci Mikler o sťahovaní rokoval už niekoľko týždňov, jeho plán sa v pôvodnej podobe nepodarilo včas realizovať. Svoju úlohu tu zohral tak-
tiež určitý odpor a pomalosť cirkevných orgánov, pod ktoré právnická
akadémia patrila. Mnohí súčasníci si vtedy ešte úplne neuvedomovali
intenzitu prebiehajúcich procesov a ich možné následky. K sťahovaniu
nakoniec predsa len došlo, ale o jeho podrobnostiach sa vedenie školy
muselo 14. marca 1919 dohodnúť už s novými československými orgán-
mi, čo bolo pre nich menej výhodné. Väčšina profesorského zboru sa roz-
hodla pre odchod a so sebou si mohli zobrať aj školský nábytok, technické
vybavenie a časť písomností. Knižnica, ktorá mala 29 000 zväzkov však
musela zostať v Prešove.¹⁹ Inak práve sa formujúca samostatná slovenská
evanjelická cirkev sa v auguste 1919 rozhodla, že v Prešove si ponechá len
gymnázium a po určitý čas aj učiteľský ústav. Právnickú fakultu a teológiu
však prevziať a zachovať už nechcela. Novým centrom vzdelávania týchto
oborov v slovenskom jazyku sa totiž stala Bratislava.²⁰

472

Ako už tom bola reč vyššie zákonný článok XXXVI. z roku 1912 umož-
nil v Bratislave vznik Uhorskej kráľovskej univerzity sv. Alžbety, na kto-
rej sa začalo vyučovať o rok neskôr. Právnická fakulta, ktorá sa vedela
oprieť o základy vybudované predtým kráľovskou právnickou akadémi-
ou, patrila medzi jej prvé fungujúce organizačné jednotky. Koncom vojny
bol rektorom profesor verejného práva Ödön Polner, inak tiež evanjelik.
Československé vojsko vstúpilo do Bratislavy na prelome rokov 1918
a 1919. Sem sa potom presťahovalo aj ministerstvo s plnou mocou pre
správu Slovenska pod vedením lekára a politika Vavra Šrobára. Väčšino-
vo nemecké a maďarské obyvateľstvo neskoršieho hlavného mesta Slo-
venska však nebolo naklonené zmene mocenských pomerov a chcelo zos-
tať súčasťou Uhorska. Prvé mesiace československej moci boli preto veľmi
problematické a nezaobišli sa ani bez obetí na ľudských životoch.

Univerzitou sv. Alžbety sa najprv zaoberal evanjelický farár Samuel
Zoch z blízkej Modry, ktorý sa stal novým županom a československým
vládnym komisárom. Už 6. januára 1919 oznámil vedeniu univerzity, že
ju považuje za majetok československého štátu. Zároveň však požiadal pe-
dagogický zbor, aby školský rok dokončil v nezmenenej podobe.²¹ Rektor

¹⁸ P. Švorc, *Mestá východného Slovenska v čase prevratu (1918) a po ňom*, [v:] *Veľká doba v malom priestore*, eds. P. Švorc, H. Heppner, Prešov 2012, s. 33.

¹⁹ A. Durovics, *Eperjes...*, s. 87.

²⁰ D. Vasiľová, *Prešovské kolégium...*, s. 393.

²¹ G. Popély, *Az Erzsébet Tudományegyetem végnapjai az impériumváltás után*, „Irodalmi Szemle” 2000, č. 1–2, s. 74; navyše T.G. Filep, *Főhatalomváltás Pozsonyban 1918–1920*, Pozsony 2010, s. 147.

Polner považoval celé konanie za protiprávne, ale súhlasil s pokračovaním vo výuke. Problém nastal vtedy, keď československé úrady žiadali od profesorského zboru, aby sa zúčastnil slávnostného prijatia členov československej vlády v Bratislave, čo pedagógovia s odvolaním sa na svoje svedomie odmietli. Následne 28. januára 1919 úrady univerzitu na tri týždne zavreli a viacerých profesorov a členov vedenia nakrátko zadržali.²²

Inak tento postup miestnych úradov sa nepáčil ani prezidentovi republiky Tomášovi G. Masarykovi, ktorý mal tradične blízko k univerzitnému prostrediu a jeho autonómii. 9. februára 1919 napísal Šrobárovi, že prerušenie výuky bol neprimeraný krok a vyžadovať od maďarských profesorov, aby sa nadšene zúčastnili prijatia slovenského ministra za taktickú chybu. Všetci totiž približne vedeli aká bude reakcia oslovených. Podľa Masaryka stačilo vedeniu školy oznámiť, že v budúcnosti bude univerzita československá a kto za daných podmienok nechce pokračovať vo výuke, ten sa bude musieť časom vysťahovať.²³

Vedenie univerzity, ktoré dúfalo v možnosť zachovania maďarského vysokoškolského vzdelávania v Bratislave vyslalo v máji 1919 delegáciu priamo k prezidentovi. K stretnutiu došlo 27. mája 1919. Prezident delegáciu upokojil, že univerzita ešte bude môcť určitý čas vyučovať. Dlhodobý záväzok však neposkytol.²⁴ Polner mal podľa svojich neskorších pamätí vcelku dobrý dojem z celej návštevy. Československé Národné zhromaždenie však v júni 1919 prijalo zákon o vzniku Komenského univerzity v Bratislave, čo prirodzene v dlhodobej perspektíve spečatilo osud maďarského vysokého školstva v meste. Československé úrady potom v septembri roku 1919 prevzali nehnuteľnosti, hnutelný majetok a dokumentáciu Univerzity sv. Alžbety. Výuka na nej však v rámci špeciálnej dohody mohla ešte pokračovať a to až dovtedy, pokiaľ už zapísaní študenti vedeli ukončiť svoje štúdium. Nových poslucháčov však univerzita už nemohla prijímať. Oficiálne maďarské vyučovanie práva v Bratislave skončilo 6. septembra 1921.²⁵ Väčšina pedagógov opustila mesto aj republiku.

Niektorí z nich však zostali a prešli zväčša do slobodných povolání. Medzi nich patrila aj profesor občianskeho práva Móric Katona, ktorého otec v minulosti taktiež vyučoval na bratislavskej kráľovskej akadémii.

²² G. Popély, *Az Erzsébet Tudományegyetem végnapjai...*, s. 75.

²³ *Ibidem*, s. 76.

²⁴ I. Lengvári, *Az Erzsébet Tudományegyetem alapítása, a pozsonyi és budapesti évek története*, „Per Aspera Ad Astra” 2014, č. 1, s. 19. Az audiencia menetéhez lásd Ö. Polner, *Emlékeim* (Nagyapától), Budapest 2008, s. 379.

²⁵ K. Kovács, *A pozsonyi Erzsébet tudományegyetem jog- és államtudományi kara*, [v:] *Jogtörténeti tanulmányok V*, ed. A. Csizmadia, Budapest 1983, s. 159; I. Lengvári, *Az Erzsébet Tudományegyetem alapítása, a pozsonyi és budapesti évek története*, „Per Aspera Ad Astra” 2014, č. 1, s. 20.

V 1920-ch rokoch ho československé úrady a kolegovia právnici ako odborníka zapojili do kodifikácie československého občianskeho práva.²⁶ Tohto procesu sa zúčastnil spolu s Vladimírom Fajnorom, Augustínom Ráthom a Adolfom Záturským. V slovenskej komisii pracovalo aj viacero sudcov, úradníkov a to nielen Slovákov, ale aj českých kolegov.²⁷

Východoslovenské Košice patrili medzi tie slobodné kráľovské mestá, kde sa už koncom stredoveku sformovali vzdelávacie ustanovizne, na ktorých sa vyučovali aj právnické predmety. Už v 15. storočí tu totiž existovalo cirkevné stredné školstvo. Prvú univerzitu v meste založil jágerský arcibiskup Benedek Kisdy ešte v roku 1657. Leopold I. jej existenciu a privilégia potvrdil v roku 1660. *Universitas Cassoviensis* však popri teologickom, filozofickom a lekárskom vzdelávaní neumožňovala štúdium práva. Podobne ako iné univerzity v katolíckej Európe, aj košickú univerzitu riadili jezuiti. Po zrušení ich rádu prešla pod správu panovníka, teda štátu. Po odsťahovaní teológie do Jágru (Eger) a zániku lekárskeho vzdelávania nakoniec od 70. rokov 18. storočia v meste zostala len kráľovská právnická akadémia, na ktorej sa vyučovala aj filozofia.²⁸

474

Koniec prvej svetovej vojny a rozpad starého Uhorska spochybnil existenciu právnickej akadémie v tomto dôležitom regionálnom centre. Košičania pozorne sledovali vývoj udalostí v blízkom Prešove, ktorý pre nich neveštil nič dobré. Dekan Géza Ratvay preto začiatkom marca 1919 zvolal fakultnú radu, na ktorej sa podobne ako aj pedagógovia iných maďarských vzdelávacích inštitúcií rozhodli, že budú naďalej vyučovať, ale nové československé orgány budú považovať za „orgány cudzej okupačnej moci,” na ktorú nechceli zložiť prisahu vernosti, nakoľko uznávali len legitimitu štátnej moci v Budapešti.

Vo veľmi hektickom školskom roku 1918/1919 však nová československá štátna moc neprajovalo veľký záujem o Košice, ktoré počas tohto obdobia viackrát zmenili svoju štátnu príslušnosť. Profesorský zbor preto ešte ani v septembri 1919 nemal konkrétnejšie informácie o tom, aké má s ním úmysly nová štátna moc.²⁹ Jej predstaviteľ sa na akadémii objavil až 27. septembra 1919. Neskorší významný slovenský sociológ Anton Štefánek, ktorý bol v tom čase najprv školským komisárom pre Slovensko

²⁶ S. Varga, *A Pozsonyi jogakadémia...*, s. 250.

²⁷ T. Gábris, R. Šorl, *Občianske právo na Slovensku a unifikácia právneho poriadku v období prvej Československej republiky (1918–1938)*, [v:] *Československé právo a právni veda v meziválečnom období (1918–1938) a jejich místo ve středí Evropy II*, eds. K. Malý, L. Soukup, Praha 2010, s. 646 a s. 682.

²⁸ <https://www.upjs.sk/lekarska-fakulta/fakulta/historia-fakulty/Universitas-Cassoviensis/> (navštívené dňa: 10.01.2022).

²⁹ G. Popély, *A kassai jogászakadémia sorsa az impériumváltás után, „Irodalmi Szemle”* 2000, č. 11–12, s. 119–120.

a neskôr vládnym referentom ministerstva školstva podriadeným ministromi pre správu Slovenska Vavrovi Šrobárovi. V tejto pozícii mal za úlohu vybudovať slovenské školstvo na rozličných úrovniach, ako aj prevzatie školskej správy na celom Slovensku. Slovák Štefánek, ktorý mal blízko k slovenským reformným hlasistom a väčšinu svojho dovtedajšieho života prežil v českých krajoch a vo Viedni, nemal veľkú dôveru v domáce (teda uhorské a slovenské) inštitúcie a bol aj veľkým odporcom maďarizácie, ktorej výsledky chcel na Slovensku eliminovať. Namiesto domácich zdrojov a kádrov sa chcel opierať skôr na české inštitúcie, učebnice a osobnosti. Táto politika znamenala taktiež unifikáciu školstva a pomerne veľké presuny českých pedagógov na Slovensko.³⁰

Štefánek, ktorý v Prešove vystupoval pomerne nekompromisne, bol v Košiciach vcelku umiernený. Vedeniu právnickej akadémie odovzdal svoje rozhodnutie o ukončení jej činnosti s tým, že už prijatí poslucháči môžu dokončiť svoje štúdiá po maďarsky v Bratislave. Tamojšia Univerzita sv. Alžbety mala totiž existovať do roku 1921. Košických pedagógov nová republika nepotrebovala, ale ešte jeden rok mali dostávať výplatu.³¹ Toto riešenie sa však stretlo s nevôľou vedenia a pedagógov akadémie, ktorí argumentovali v záujme aspoň dočasného zachovania maďarského právnického vzdelávania v Košiciach princípmi medzinárodného práva, právami a sociálnym položením už prijatých študentov, ako aj potrebami unifikácie bývalého rakúskeho a uhorského práva v Československu. U ministra Šrobára však nepochodili, lebo potvrdil Štefánkove rozhodnutie. Delegácia akadémie preto nakoniec vycestovala do Prahy na ústredné československé ministerstvo školstva a osvetu, kde ju prijal radca Otto Sommer, ktorý bol inak taktiež súkromným univerzitným profesorom. Sommer následne vycestoval do Košíc, kde rozhodol, že bývalá kráľovská, teraz už štátna právnická akadémia bude môcť dokončiť výuku už prijatých poslucháčov, ale nemôže už organizovať prijímacie skúšky nových študentov.³²

Pražské ministerstvo sa teda na neveľkú radosť bratislavských školských úradníkov zrieklo myšlienky okamžitého zrušenia košickej akadémie a presmerovania jej poslucháčov do ďalekej Bratislavy. To prakticky znamenalo odklad jej zrušenia do konca školského roku 1921/1922. Akadémia si mohla zachovať svoju autonómiu, učebné osnovy, maďarský

³⁰ L. Kázmérová, *Anton Štefánek – nedocenená osobnosť našej histórie*, „*Studia Politica Slovaca*“ 2013, č. 2, s. 84–86.

³¹ G. Popély, *A kassai jogászakadémia sorsa...*, s. 120.

³² Veľká väčšina poslucháčov bola v prvých povojnových rokoch maďarskej národnosti (v školskom roku 1919/1920 najprv 189, potom 178), avšak študovali tu aj Slováci (12, potom 19), Nemci (5, neskôr 11) a Rusíni (4). Ku koncu školského roku sa traja študenti prihlásili už aj k českej národnosti. *Ibidem*, s. 126.

vyučovací jazyk. ale zároveň musela zabezpečiť aj povinnú výuku slovenského jazyka a právnické cvičenia v slovenčine. Týmto krokom Praha vlastne umožnila, aby právnické vzdelávanie v maďarskom jazyku na území Slovenska prebiehalo až do leta 1922. Košice boli teda posledným mestom, kde existovala takáto možnosť. Právnická akadémia, odkiaľ odišlo viacero profesorov do Maďarska, dokonca mohla dočasne prijať troch pedagógov zo zrušenej prešovskej právnickej akadémie. Pokus košickej právnickej akadémie a samotného mesta Košice o ďalšie predĺženie existencie v lete 1922 sa však už nepodaril a škola musela zavrieť svoje brány.³³

476

Osudy maďarského právnického vzdelávania na Slovensku v prvých pop-revratových rokoch boli teda podobné aj rozdielne zároveň. Ich podobnosť spočívala v politickom rozhodnutí v dlhodobej perspektíve zrušiť takúto možnosť, ale praktická realizácia tohto cieľa sa uskutočnila v rozličnom čase. Najväčšie nádeje maďarská menšina vkladala do zachovania Univerzity sv. Alžbety, ale nakoniec najdlhšie sa po maďarsky vyučovalo v Košiciach. Najradikálnejšie sa udalosti vyvinuli v Prešove, kde však tento vývoj uľahčila aj snaha akademického vedenia o presťahovanie sa na maďarské etnické územie, ktoré sa nakoniec ocitlo na území zostatkového Maďarska. Prešovská škola sa takto stala jedinou, ktorá sa zachovala, hoci aj v inom meste. Bratislavské a košické ustanovizne zanikli bez právnych nástupcov, hoci budovy a niektoré interiéry bývalej Univerzity sv. Alžbety nakoniec prevažne pripadli novej československej Komenského univerzite. Celkové šance na zachovanie maďarského vysokého školstva na území Slovenska boli po roku 1918 veľmi malé. Situácia na základnej a strednej úrovni bola podstatne lepšia. Osobitne malé šance malo právnické vzdelávanie v časoch intenzívneho budovania dovtedy veľmi zanedbávanej slovenskej právnickej a verejnosprávnej infraštruktúry. Zachovanie maďarského právnického vzdelávania mohlo totiž podľa súčasných spomaliť proces „právnického poslovenčenie“ Slovenska.

³³ *Ibidem*, s. 124–126.